

Archeologienota: Twee nieuwe bedrijfsgebouwen aan het Europark te Lanaken

Annelies De Raymaeker
Leslie Engels

Tienen, 2019
Studiebureau Archeologie bvba

Hoofdstuk 2 Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode:	2019 H 276
Aanleiding:	De opgemaakte archeologienota kadert in een geplande omgevingsvergunning (stedenbouwkundige handelingen) met in totaal een kadastraal oppervlakte van ca. 9372 m ² . Daarmee valt de vergunningsaanvraag binnen de aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen 3000 m ² of meer bedraagt (Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).
Erkend archeoloog:	Annelies De Raymaeker OE/ERK/Archeoloog/2016/00148 Studiebureau Archeologie bvba OE/ERK/Archeoloog/2015/00002
Locatie:	Lanaken, Europark 11 (fig. 1.1 en 1.2) Bounding box: punt 1: x = 241 100, y = 175 556 punt 2: x = 241 231, y = 175 698 Lanaken, afd. 1, sectie C , perceel 199(fig. 1.3)
Relevante termen: ¹³	Bureauonderzoek, buitengebied
Bebouwde zones:	Gedeeltes van het projectgebied zijn bebouwd. Er bevinden zich één bedrijfsgebouw met buitenverharding, 5 containers, en 3 mobiele prefab bunkers. Op het terrein zijn er ook hondenkoten, een vrijstaande overkapping en een ingeterpte bunker aanwezig net zoals een vijver.

¹³ Thesaurus: <https://inventaris.onroerendergoed.be/thesaurus>

Fig. 2.1: Uittreksel uit het kadasterplan met situering van het projectgebied (©CADGIS).

Fig. 2.2: Detail van een luchtfoto uit 2018 met aanduiding van het projectgebied.

2.2 Gemotiveerd advies

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan onvoldoende aangetoond worden dat er zich geen relevante archeologische waarden op het terrein bevinden. Door de aard van de geplande werkzaamheden – de ontwikkeling van twee bedrijfsgebouwen met bijhorende verharding – is een verstoring van het aanwezige bodemarchief onvermijdelijk. De funderingen van de plande nieuwbouw is nog onbepaald aangezien deze zal afhangen van het stabiliteits- en sonderingsonderzoek. Aangezien de huidige verstoringsdieptes onbekend zijn dient dit onderzoek plaats te vinden na de afbraak van het huidige gebouw. Omwille van de geplande proefsleuven en de kans dat er een opgraving volgt zijn er ingrijpende veranderingen in de bodemopbouw mogelijk waaraan de fundering van de nieuwbouw moet aangepast worden. Om deze reden zal het stabiliteits- en sonderingsonderzoek pas plaatsvinden na het volledige archeologisch onderzoek (proefsleuven en eventuele opgraving).

De combinatie van aardkundige, historische en archeologische gegevens wijst erop dat het onderzoeksproject interessante en relevante archeologische waarden kan bevatten. Het terrein bevindt zich op een noordoost- zuidwestelijk georiënteerde heuvelrug. De bodemkaart karteert het projectgebied als een Aba0(b)-bodem. Dit zijn droge leembodems met een textuur B-horizont.

De gegevens uit het bureauonderzoek wijzen erop dat het projectgebied interessante en relevante archeologische informatie kan bevatten. Op basis van de verzamelde data kan een hoge archeologische verwachting worden vooropgesteld. De onmiddellijke omgeving van het projectgebied heeft in het verleden al een grote hoeveelheid aan archeologische informatie opgeleverd voor verschillende periodes, namelijk vanaf de Steentijd doorheen Bronstijd, IJzertijd en Romeinse periode met in een latere fase een zeer grote activiteit ten tijde van de belegeringen van Maastricht (16de – 18de eeuw). Het is mogelijk dat het projectgebied tijdens een aantal belegeringen gelegen was binnen de contravallatielinie. Hierdoor moet er rekening gehouden worden met het eventueel aantreffen van sporen gerelateerd aan het kampement van troepen, contravallatiegrachten, loopgraven en batterijen. Op het aanpalende terrein werd in 1993 een vlakdekkend onderzoek uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek werd een Romeinse nederzetting (mogelijk villadomein) aangetroffen uit de vroege tot midden Romeinse periode, met zowel houtbouw (4 Alphen-Ekeren plattegronden) en 2 steenbouw-elementen (kelder en hypocaustum van een mogelijk badhuisje). Een aangetroffen weg zou een aftakking zijn van de heerbaan tussen Tongeren en Nijmegen. Meer naar het oosten en ook ten zuiden werden verschillende funeraire contexten onderzocht, zowel uit de ijzertijd als de Romeinse periode.

Het projectgebied bezit een hoog potentieel voor het aantreffen van resten uit de Romeinse periode (deel van de eerder onderzochte nederzetting ten oosten) en resten van het Beleg van Maastricht (eerder onderzocht ten zuiden). Hierdoor kan verder onderzoek op het huidige terrein een grote aanvulling en meerwaarde zijn voor de kennis over het verleden van de ruime regio. Archeologische resten uit andere periodes zijn niet volledig uit te sluiten. Het terrein is gelegen op een noordoost-zuidwestelijk georiënteerde heuvelrug, waardoor het topografisch gezien zeer gunstig gelegen is. Menselijke aanwezigheid tijdens de Steentijd valt niet volledig uit te sluiten, het aangetroffen lithische materiaal in de omgeving lijkt te wijzen op een aanwezigheid tijdens het Neolithicum (Michelsberg). Eerder onderzochte terrein ten zuiden van het huidige projectgebied wijzen op menselijke aanwezigheid tijdens de Brons- en ijzertijd.

Eerst wordt de opportuniteit van de diverse methoden van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem afgewogen¹⁴.

Methode	Opportuin	Motivering
Landschappelijk booronderzoek	Nee	Hoewel het terrein momenteel gedeeltelijk bebouwd is, wordt geen landschappelijk booronderzoek aanbevolen. Het archeologisch potentieel is dermate hoog dat verder onderzoek sowieso nodig is. De verstoring door de huidige bebouwing en verharding wordt als eerder klein ingeschat, waardoor een landschappelijk booronderzoek niet nodig is. De aardkundige gegevens gegenereerd tijdens een booronderzoek zullen ook verzameld worden (beter zelfs) tijdens een proefsleuvenonderzoek.
Geofysisch onderzoek	Nee	Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Ook dient erop gewezen te worden dat vooral grote en specifieke sporen opgemerkt worden tijdens dit soort onderzoek. Kleinere sporen die mogelijk deel uitmaken van een plattegrond worden al sneller niet opgemerkt. Ook dient na de uitvoering van geofysisch onderzoek steeds verder onderzoek met ingreep in de bodem plaats te vinden om de aard van de aangetroffen anomalieën te verifiëren. Dergelijk onderzoek is niet nuttig en niet noodzakelijk.
Veldkartering	Nee	Er komt uit het bureauonderzoek geen specifiek hoge verwachting voor steentijd sites naar voren. Er wordt wel een hoge verwachting vooropgesteld voor het aantreffen van resten geassocieerd met het Beleg van Maastricht. Het terrein leent er zich echter niet toe om een veldkartering uit te voeren. Daarnaast zullen deze resten ook aangetroffen worden bij een proefsleuvenonderzoek.
Landschappelijke profielputten	Nee	Er wordt binnen het projectgebied geen specifieke bodemkundige situatie verwacht die het graven van landschappelijke profielputten noodzakelijk maakt. Er zijn geen bijzondere verwachtingen voor het aantreffen van <i>in situ</i> bewaarde steentijdartefactensites.

¹⁴ De vooropgestelde maatregelen werden besproken met Tim Vanderbeken (IOED Oost-Haspengouw en Voeren).

Vervolgens wordt de opportuniteit van de diverse methoden voor vooronderzoek met ingreep in de bodem afgewogen.

Methode	Opportuin	Motivering
Verkennd archeologisch booronderzoek	Nee	Er wordt op basis van het bureauonderzoek (en de eerder uitgevoerde onderzoeken in de onmiddellijke omgeving) geen hoge verwachting voor het aantreffen van in situ bewaarde steentijdartefactensites vooropgesteld. Een traject gericht op het aantreffen van dergelijke sites is binnen het huidige project dan ook niet noodzakelijk.
Waarderend archeologisch booronderzoek	Nee	
Proefputten in functie van steentijd artefactensites	Nee	
Proefsleuven en/of proefputten	Ja	Deze onderzoekstechniek biedt een beter ruimtelijk overzicht dan de voorgaande onderzoekstechnieken. Aangezien er geen complexe verticale stratigrafie wordt verwacht, is een proefsleuvenonderzoek aangewezen. Deze methode kan eventuele grondsporen aan het licht brengen, alsook inzicht geven in de eventueel aanwezige archeologische niveaus. Om een uitspraak te kunnen doen over de totaliteit van het projectgebied, is het nodig een groter percentage van het terrein te onderzoeken (12,5%). Hoewel dit resulteert in een grotere schadelijke impact op het bodemarchief, is deze techniek niet overdreven destructief. Verder onderzoek aan de hand van proefsleuven is noodzakelijk om de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein te bevestigen.

Op basis van bovenstaande afwegingen wordt een **vervolgonderzoek in uitgesteld traject** voorgesteld, dat zal worden uitgevoerd zodra het terrein volledig werd vrijgemaakt van bebouwing en verharding. Op basis van hogerstaande afwegingen wordt een vooronderzoek voorgesteld dat bestaat uit een proefsleuvenonderzoek. Het vervolgonderzoek kan echter pas plaatsvinden indien het terrein ontdaan

is van alle bebouwing en verharding. Aangezien de diepte van het archeologisch vlak niet gekend is, mag bebouwing enkel bovengronds worden verwijderd. Bij het verwijderen van de verharding wordt er naar gestreefd om zo weinig mogelijk ingreep in de bodem te veroorzaken.

2.3 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

2.3.1 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

De doelstelling van een vooronderzoek met ingreep in de bodem is nagaan of er archeologische niveaus aanwezig zijn in het projectgebied en op welke diepte deze voorkomen. Op deze manier zal het mogelijk zijn om in te schatten in welke maten de geplande werken een versturende impact zullen hebben. Verder dient het vooronderzoek met ingreep in de bodem uitspraak te kunnen doen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen het onderzoeksgebied en of er een mogelijkheid tot kennisvermeerdering bestaat.

Kan vooronderzoek met ingreep in de bodem bijkomende informatie aanleveren die het mogelijk zal maken de hypothesen gebaseerd op het bureauonderzoek te bevestigen, te verfijnen of bij te sturen? Hiermee wordt bedoeld dat gegevens gegenereerd kunnen worden met betrekking tot:

- De opbouw van de ondergrond
- De aan- of afwezigheid van intacte bodems
- De graad van verstoring van de oorspronkelijke bodem
- De verwachte periode en aard van een eventuele site

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- In hoeverre is de oorspronkelijke bodem (sub)recent verstoord?
- Zijn er archeologisch relevante sites aanwezig?
- Wat is de omvang en de begrenzing van deze archeologische sites?
- Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige archeologische sites?
- Op welke dieptes bevinden zich relevante archeologische niveaus?
- Kan er een link gelegd worden tussen de aangetroffen site(s) en de sites die in het verleden reeds in de omgeving werden onderzocht?
- Aan welk type context kunnen de sporen toegewezen worden (bijvoorbeeld: nederzetting, funerair)?

Met betrekking tot de metaaldetectie en eventueel aanwezige militaire contexten worden volgende onderzoeksvragen behandeld:

- Zijn er op het onderzoeksterrein metalen vondsten aanwezig? Uit welke periode dateren deze?
- Wat is de spreiding van de metalen vondsten? Kan één of meerdere clusters worden waargenomen?
- Op welke diepte komen deze metalen vondsten voor?
- Kunnen deze vondsten geassocieerd worden aan aangetroffen sporen?
- Kunnen deze metalen vondsten gerelateerd worden aan de belegeringen van Maastricht?
- Wat is de juiste oriëntatie en uitgestrektheid van de structuren?

- Kan een ruimtelijk inzicht bekomen worden van het kampement? Zijn er structuren die in verband kunnen worden gebracht met deze activiteiten?
- Is het mogelijk de datering te bevestigen? Kan één bepaalde belegering van Maastricht worden aangeduid? Wie hoorde het kampement toe?

Het vooronderzoek in zijn geheel kan als volledig worden beschouwd als er voldoende informatie werd gegenereerd om:

- Een te bekrachtigen nota op te maken die de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende staft
- Een te bekrachtigen nota op te maken die het ontbreken van potentieel op kennisvermeerdering afdoende staft
- Een te bekrachtigen nota op te maken die de (on)mogelijkheid voor een behoud *in situ* staft en een plan van aanpak hiervoor biedt

De onderzoeksmethode beslaat een oppervlakte van ca. 9 372 m², zoals die is afgebakend op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek. Hoewel het terrein gedeeltelijk bebouwd is, wordt toch het gehele projectgebied geselecteerd. Het archeologisch potentieel is te hoog om bepaalde delen op dit moment al te deselecteren. De onderzoeksdoelen zijn succesvol bereikt wanneer de vooropgestelde onderzoeksvragen en de bijkomende onderzoeksvragen beantwoord zijn.

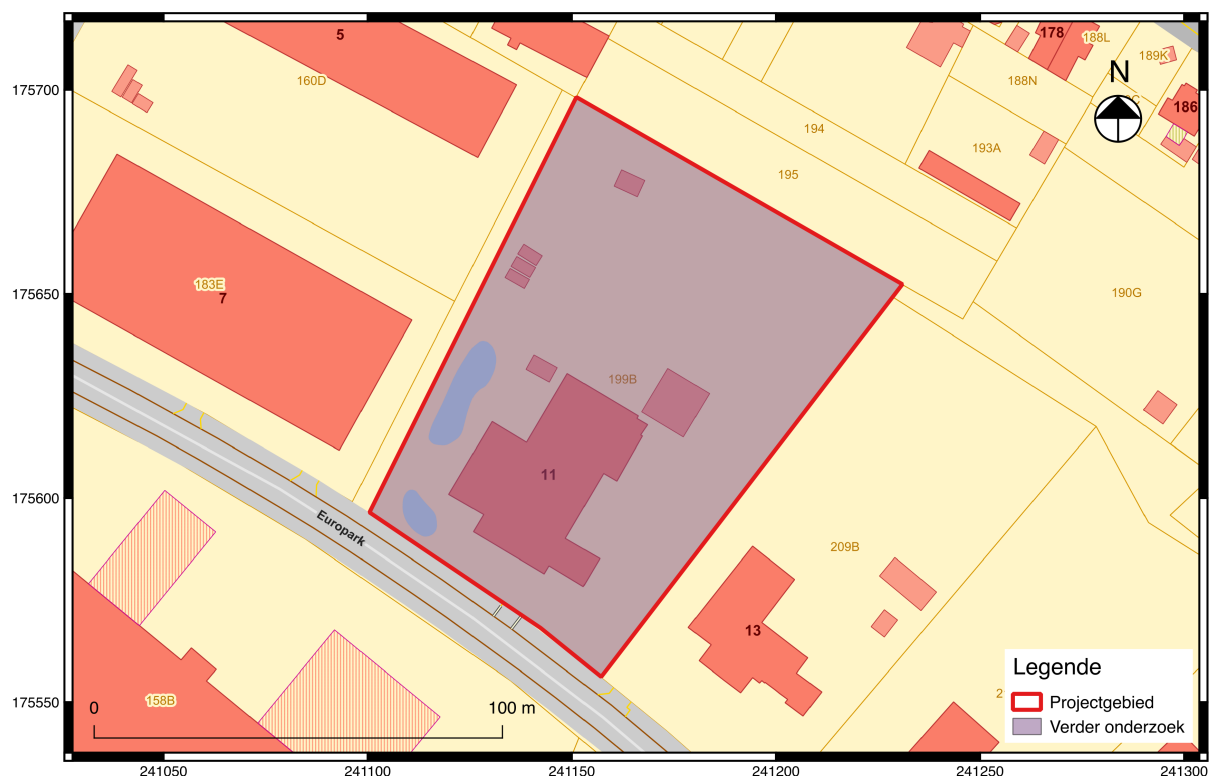

Fig. 2.3: Syntheseplan met aanduiding van de zone geselecteerd voor verder onderzoek.

2.3.2 Onderzoeksstrategie, methode en technieken

Proefsleuven

De sleuven worden aangelegd volgens de Code van Goede Praktijk (versie 4.0) hoofdstuk 8.6. Het betreft een site zonder complexe verticale stratigrafie (landelijke context).

De aanlegdiepte van de proefsleuven wordt tijdens het veldwerk bepaald door de veldwerkleider op basis van de vraagstelling en de onderzoeksdoelen. Ook de inplanting van kijkvensters wordt tijdens het veldwerk bepaald door de veldwerkleider. De locatie van kijkvensters staat in functie tot de densiteit en aard van de aanwezige bodemsporen.

De proefsleuven hebben een breedte van 2 m en worden met – voornamelijk - een noordwestelijke – zuidoostelijke oriëntatie aangelegd. Er werd gekozen voor deze oriëntatie omdat deze inspeelt op de topografische situatie op het terrein. Er worden geen sleuven voorzien ter hoogte van de momenteel aanwezige vijver. De proefsleuven worden aangelegd in een vast grid. Het betreft parallelle raaien van ononderbroken proefsleuven met een maximale tussenafstand van 15 m ten opzichte van elkaar, gerekend vanuit de centrale lengte-as van de sleuven (fig. 2.4).

Door middel van proefsleuven wordt 10% van het onderzoeksareaal onderzocht. De oppervlakte van de kijkvensters bedraagt 2,5%. Indien een archeologische site wordt aangetroffen, worden extra proefsleuven en/of kijkvensters gegraven om een afbakening van de site te bekomen. Kijkvensters worden ook gegraven om schijnbaar lege zones te controleren.

De proefsleuven en eventuele kijkvensters worden uitgegraven met een graafmachine met een tandenloze bak. De proefsleuven worden aangelegd op alle archeologische niveaus waarop grondsporen te zien zijn. Tijdens het proefsleuvenonderzoek wordt bijkomende aandacht besteed aan de mogelijke aanwezigheid van lithisch materiaal én aan de aanwezigheid van metalen vondsten geassocieerd aan de belegeringen van Maastricht (metaaldetectie). Het wordt niet als noodzakelijk beschouwd dat deze voorafgaand gebeuren¹⁵. Er dient een vlakdekkende screening van het terrein te gebeuren met een metaaldetector. Elk aangelegd vlak in de proefsleuven dient tevens vlakdekkend gescreend te worden met een metaaldetector. Het metaaldetectieonderzoek moet gebeuren volgens de bepalingen in hoofdstuk 7.5 van de Code Goede Praktijk (versie 4.0). Alle vondsten worden digitaal topografisch driedimensionaal ingemeten. Er wordt gezocht met een minimale metaaldiscriminatie.

De uitvoerders van het proefsleuvenonderzoek dienen niet te beschikken over bijkomende specifieke competenties ten opzichte van deze opgenomen in de Code van Goede Praktijk.

¹⁵ De huidige terreinomstandigheden laten niet toe een veldkartering noch vlakdekkend onderzoek door middel van een metaaldetector uit te voeren.

Fig. 2.4: Synthesepan met aanduiding van de voorziene proefsleuven.

2.3.3 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen afwijkingen voorzien ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Bibliografie

Literatuur

DRIESEN P. & AUGUSTIN S. 2017: *Archeologienota Lanaken, Grensstraat: Ontwikkeling van een verkaveling*, Tongeren.

PAULUSSEN, E. 1973: *De morfologie en de kwartairstratigrafie van de maasvallei in Belgisch Limburg*, Brussel.

PAUWELS D. & CREEMERS G. 2007: *Een Romeinse landelijke nederzetting te Smeermaas (Lanaken, Prov. Limburg)*. Relicta 2, p. 49 – 118.

VAN ROY J. & DE RAYMAEKER A. 2019: *Archeologienota: Campus Sint-Barbara aan de Bessemerstraat te Lanaken*, Tienen.

Websites

www.agiv.be

www.dov.vlaanderen.be

www.geopunt.be

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120367>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be/thesaurus>

<https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>